

סיכום שיעור 07 – אזרחות | Ezrachut Lesson 07 Summary

חלק 1 – סיכום שיעור / Lesson Summary

- **(יחידה 8) תקנות לשעת חירום – יישום בזמן אמת** – השיעור נפתח בחזרה על תקנות לשעת חירום תוך חיבור לאירועים בפועל (שיגורים, סגירת שמיים, מצב חירום). הזכויות שנפגעו: חופש התנועה (סגירת שמיים), חופש העיסוק (אנשים לא הולכים לעבודה), זכות הקניין. כל הפגיעות האלו נעשו בשם הזכות לביטחון ולחיים.
- **(יחידה 8) הגבלות על תקנות לשעת חירום – חזרה** – גם במצב חירום חמור יש הגבלות: (1) הארכת תקנות מחייבת אישור הכנסת; (2) אסור לפגוע בעבודת הכנסת – כי אז מבטלים את הדמוקרטיה; (3) חוקי יסוד מוגנים אי אפשר לפגוע בהם גם בשעת חירום (חוק יסוד שנלמד בהמשך).
- **(יחידה 8) מצב חירום מיוחד** – ישראל במצב חירום פורמלי מאז הקמת המדינה, אך כאשר יש אירועים חריגים (כגון שיגורי טילים רב-זירתיים), הממשלה מכריזה על מצב חירום מיוחד הכולל הגבלות נרחבות על עבודה, לימודים ותחומים נוספים.
- **(יחידה 8) מעצר מנהלי – חזרה** – שר הביטחון יכול להורות על מעצר מנהלי כאשר אדם מסכן את הסביבה באופן מיידי ואין זמן לנהל הליך משפטי. מטרת המעצר: מניעת סכנה לציבור ממעשיו של אדם או קבוצה מסוימת (מחבלים, מתכננת פיגועים). המעצר פוגע בזכות להליך הוגן כי אין משפט.
- **(יחידה 5) הרכב הממשלה – דרג נבחר ודרג מקצועי (חזרה)** – הממשלה מורכבת מ: (1) הדרג הנבחר – ראש הממשלה והשרים, שנבחרו על ידי הציבור; (2) הדרג המקצועי (מינהלי) – יועצים, מנכ"לים ואנשי מקצוע שמספקים ידע מקצועי לשרים. למרות שאנשי המקצוע מספקים את הידע, ההחלטה הסופית תמיד על השר – האחריות עליו.
- **(יחידה 5) אחריות משותפת (אחריות ממשלתית)** – הממשלה כולה נושאת באחריות לכל ההחלטות שקיבלה כגוף אחד. כל שר חייב ליישר קו עם החלטות שהתקבלו ברוב, גם אם הוא חולק עליהן. שר שמפר את האחריות המשותפת (יוצא בפומבי נגד החלטת הממשלה) – יפוט. אם רוצה להתנגד, יכול להתפטר. דוגמה: יואב גלנט פוטר כי יצא נגד הרפורמה המשפטית בניגוד לעמדת הממשלה.
- **(יחידה 5) אחריות מיניסטריאלית** – כל שר אחראי אישית על המשרד שלו ועל כל הנעשה בו. האחריות חלה גם על פעולות שעובדי המשרד עשו מאחורי גבו (כמו מפקד בצבא – תמיד אחראי). דוגמה מקטע בגרות: שר הבינוי והשיכון אחראי על היערכות לרעידת אדמה – כי זה בתחום משרדו. שר התחבורה אחראי על תאונות דרכים ותשתיות.
- **(יחידה 5) תרגול קטע מקור – אחריות מיניסטריאלית (קטע 18)** – קטע בגרות על רעידת אדמה: בעקבות רעידות אדמה בטורקיה וסוריה שהורגשו בישראל, נערך דיון בכנסת. שר הבינוי והשיכון הציג את תוכנית משרדו להיערכות. זיהוי: אחריות מיניסטריאלית – כי מדובר בתחום ספציפי (בינוי, שיכון, חיזוק מבנים) שנופל על שר מסוים.
- **(יחידה 5) מבנה תשובת קטע מקור – ציין, הצג, ביסוס, קישור** – (1) ציין = שם המושג (כותרת); (2) הצג = הגדרה/הסבר של המושג; (3) ביסוס = ציטוט משפטים רלוונטיים מהקטע; (4) קישור = הסבר במילים שלך שמחבר בין הקטע למושג. בסוף הקישור תמיד לסגור מעגל ולחזור לשם המושג.
- **(יחידה 6) הזכות להליך הוגן – מבוא** – זכות בסיסית הקובעת שלכל אדם העומד למשפט מגיעים: (1) הגנה משפטית / ייצוג (עורך דין, ואם אין לו – סגוריה ציבורית); (2) זכות לערער על פסק דין; (3) אפשרות למשפט חוזר (אם יש ראיות חדשות); (4) משפט בדלתיים פתוחות (שקיפות). דוגמה: אדולף אייכמן, הפושע הנאצי שנשפט בישראל ב-1961, קיבל ייצוג משפטי מעורך דין גרמני – כי גם לפושעים מגיע הליך הוגן.
- **(יחידה 6) היררכיית בתי המשפט** – שלוש דרגות: (1) בית משפט שלום (הנמוך ביותר); (2) בית משפט מחוזי; (3) בית המשפט העליון (הגבוה ביותר). כל אדם יכול לערער ולעלות דרגה.

- **(יחידה 6) דלתיים פתוחות ודלתיים סגורות** – ברוב המקרים המשפט בדלתיים פתוחות (שקיפות דמוקרטית). חריגים שבהם המשפט בדלתיים סגורות: (1) ענייני ביטחון המדינה; (2) ענייני משפחה; (3) מקרים שמעריבים קטינים; (4) מקרי אונס / צנעת הפרט.
- **(יחידה 6) משפט חוזר** – אפשרי רק אם יש ראיות חדשות שמצדיקות זאת. דוגמה: רומן זדורוב – הורשע ברצח, אבל אם נמצאות ראיות חדשות (כמו טביעות אצבעות של מישהו אחר על כלי הרצח) – ניתן לקיים משפט חוזר.
- **(יחידה 5) טיפ מבחן – בחירה בין אחריות משותפת למיניסטריאלית** – בשאלות ציין/הצג/הסבר, כשיש רק שתי אופציות (כמו אחריות משותפת או מיניסטריאלית), זה קטע נוח לבחור בבחינה. הסיכוי לטעות נמוך. בדומה לביקורת פורמלית/בלתי פורמלית – כל מה שצריך זה לזהות סימנים בקטע.
- **(יחידה 5) איך לזהות אחריות משותפת בקטע** – אם כתוב שהממשלה קיבלה החלטה ברוב ושר מסוים יצא נגדה בפומבי או הפר אותה – זו פגיעה באחריות המשותפת. **איך לזהות אחריות מיניסטריאלית** – אם הקטע עוסק בבעיה בתחום ספציפי ומוזכר שר ספציפי האחראי על אותו תחום.
- **(כללי) אנסין – מבנה ואסטרטגיה** – אנסין הוא קטע מקור ארוך יותר מקטע רגיל, שמופיע בפרק ג' של הבחינה. שווה 26 נקודות. יש 3 שאלות ובוחרים רק 2 מתוכן. היתרון הגדול: באנסין מגלים כבר את הציין, ולכן נשאר רק להציג, לצטט ולקשר. יש לבחור 2 מתוך 3 שאלות ולוותר על השאלה הקשה ביותר.
- **(כללי) טכניקת פתרון אנסין – סדר תשובות** – ברוב המקרים: שאלה 1 – התשובה מסתתרת בתחילת האנסין (שתי הפסקאות הראשונות); שאלה 2 – באמצע האנסין; שאלה 3 – לקראת סוף האנסין. אבל ייתכן שמשפטים רלוונטיים לשאלה מאוחרת יופיעו גם בחלק מוקדם.
- **(כללי) טכניקת סימון במרקר** – בבחינה מומלץ מאוד לסמן עם מרקר (או עט) את המשפטים הרלוונטיים על גבי טופס הבחינה לפני שמעתיקים, כדי לא לפספס ציטוטים. באנסין זה קריטי כי הקטע ארוך.

חלק 2 – דף מושגים / Glossary

אחריות משותפת (אחריות ממשלתית)

- הגדרה: אחריות קולקטיבית של הממשלה כולה לכל ההחלטות שקיבלה כגוף אחד, וכן לכל מעשה של כל אחד מהשרים – הסבר: כל שר חייב ליישר קו עם החלטות הממשלה שהתקבלו ברוב. שר שחולק על החלטה לא יכול לצאת נגדה בפומבי – עליו להתפטר אם אינו מוכן לקבל אותה. שר שמפר את האחריות המשותפת צפוי לפיטורים
- דוגמה ישראלית: יואב גלנט פוטר מתפקידו כשר הביטחון לאחר שיצא בפומבי נגד הרפורמה המשפטית, בניגוד לעמדת הממשלה שבראשה עמד נתניהו
- יחידה: 5

אחריות מיניסטריאלית

- הגדרה: אחריות אישית של כל שר בפני הכנסת על הנעשה במשרדו, כולל פעולות שעובדי המשרד ביצעו מאחורי גבו ובלי ידיעתו – הסבר: כמו מפקד בצבא – תמיד האחריות על מי שעומד בראש, לא על הדרגים הזוטרים. אם יש בעיה בתחום מסוים, השר הממונה על אותו תחום הוא שנושא באחריות, גם אם לא ידע על הבעיה
- דוגמה ישראלית: שר הבינוי והשיכון אחראי על היערכות ישראל לרעידות אדמה – חיזוק מבנים, דיור, התחדשות עירונית. שר התחבורה אחראי על תאונות דרכים ותשתיות. שר הבריאות היה אחראי על נושא הקורונה
- יחידה: 5

הזכות להליך הוגן

- הגדרה: זכות בסיסית הקובעת שכל אדם העומד בפני משפט או הליך משפטי זכאי להגנה משפטית, לערעור, למשפט חוזר (בתנאים מסוימים), ולמשפט בדלתיים פתוחות
- הסבר: הזכות הבסיסית ביותר בתחום הרשות השופטת. חלה על כל אדם – כולל פושעים חמורים. כוללת: ייצוג משפטי (ואם אין עורך דין – סנגוריה ציבורית), זכות ערעור, אפשרות למשפט חוזר בעת ראיות חדשות, ומשפט פתוח לציבור (חוץ מחריגים)
- דוגמה ישראלית: אדולף אייכמן, הפושע הנאצי שנשפט בישראל ב-1961, קיבל ייצוג משפטי מעורך דין גרמני – למרות שהיה פושע מלחמה. זו הייתה הפעם היחידה שמישהו הוצא להורג בישראל
- יחידה: 6

סנגוריה ציבורית

- הגדרה: ייצוג משפטי שהמדינה מספקת לנאשם שאין לו עורך דין, דרך מערכת הפרקליטות
- הסבר: חלק מהזכות להליך הוגן – גם אדם שאין לו כסף לשכור עורך דין זכאי להגנה משפטית. המדינה חייבת לספק לו ייצוג
- דוגמה ישראלית: במשפט אייכמן, למרות שהנאשם היה פושע נאצי, הוא קיבל ייצוג משפטי
- יחידה: 6

משפט חוזר

- הגדרה: קיום משפט מחדש לאחר שכבר ניתן פסק דין, כאשר מתגלות ראיות חדשות המצדיקות בחינה מחודשת של התיק
- הסבר: לא ניתן לבקש משפט חוזר סתם – רק אם יש עדויות או ראיות חדשות שמשנות את התמונה. זהו חלק מהזכות להליך הוגן
- דוגמה ישראלית: פרשת רומן זדורוב – הורשע ברצח, אך אם היו נמצאות טביעות אצבעות של אדם אחר על כלי הרצח, הדבר היה מצדיק משפט חוזר
- יחידה: 6

משפט בדלתיים פתוחות

- הגדרה: עיקרון הקובע שמשפטים נערכים באופן פומבי וגלוי לציבור, כביטוי לשקיפות דמוקרטית
- הסבר: בדמוקרטיה הכל צריך להיות חשוף וברור. ברוב המקרים המשפט פתוח לציבור. חריגים: משפטים העוסקים בביטחון המדינה, ענייני משפחה, קטינים, ומקרי אונס/צנעת הפרט
- דוגמה ישראלית: משפטים הנוגעים לביטחון המדינה (כגון משפטי מרגלים או מחבלים) עשויים להתקיים בדלתיים סגורות
- יחידה: 6

היררכיית בתי המשפט

- הגדרה: מערכת שלוש הדרגות של בתי המשפט בישראל, מהנמוך לגבוה: בית משפט שלום, בית משפט מחוזי, בית המשפט העליון
- הסבר: כל אדם שהורשע יכול לערער ולעבור לדרגה גבוהה יותר. בית המשפט העליון הוא הדרגה הגבוהה ביותר ופסיקותיו סופיות
- דוגמה ישראלית: תיק שנפתח בבית משפט שלום יכול לעלות בערעור למחוזי ומשם לעליון
- יחידה: 6

- הגדרה: קטע מקור ארוך יותר מהרגיל המופיע בפרק ג' של בחינת הבגרות באזרחות, שווה 26 נקודות
- הסבר: באנסין יש 3 שאלות ובוחרים 2 מתוכן. היתרון הגדול: הציין (שם המושג) כבר מגולה בשאלה, ולכן נשאר רק לכתוב הצג (הגדרה), ביסוס (ציטוטים מהקטע) וקישור (הסבר במילים שלך). הטקסט ארוך יותר ולכן חשוב לסמן משפטים רלוונטיים עם מרקר
- דוגמה ישראלית: אנסין לדוגמה שנלמד בשיעור עוסק בזכות להליך הוגן, תפקידי הכנסת, ועיקרון הגבלת השלטון
- יחידה: כללי – טכניקת בחינה

חלק 3 – נקודות חשובות למבחן / Exam Tips

דברים שהמורה הדגיש במפורש כחשובים למבחן:

1. **שאלות עם שתי אופציות הן הכי נוחות**
– כשיש רק שתי אפשרויות לציין (כמו אחריות משותפת/מיניסטריאלית, או ביקורת פורמלית/בלתי פורמלית), הסיכוי לטעות נמוך. המורה ממליץ לבחור קטעים כאלה בבחינה כי כמות האופציות מצומצמת, לעומת שאלות על זכויות או עקרונות שבהן יש הרבה אפשרויות.
2. **אנסין שווה 26 נקודות – "מתנה ממשד החינוך"**
– המורה הדגיש שזהו הפרק הכי משתלם בבחינה. הציין כבר מגולה, ובעצם מבקשים "הבנת הנקרא" – להעתיק משפטים ולהסביר במילים שלך.
3. **מבנה תשובה נכון לקטע מקור:**
 4. ציין = שם המושג (הכותרת)
 5. הצג = הגדרה/הסבר של המושג
 6. ביסוס = ציטוט של לפחות 2 משפטים רלוונטיים מהקטע
 7. קישור = הסבר במילים שלך +
8. **תמיד לסגור מעגל ולחזור לשם המושג בסוף**
המשפט הכי חשוב בקישור
– המורה הכתיב דוגמה ואמר במפורש "זה המשפט הכי חשוב": לחבר את התוכן הספציפי של הקטע למושג. לדוגמה: "מאחר ונושא חיזוק המבנים והדיור בארץ תחת האחריות הישירה של שר הבינוי והשיכון... סוג האחריות המתממש בקטע שלפנינו הוא אחריות מיניסטריאלית."
9. **בביסוס – להתחיל מהתחלה**
– המורה העיר לתלמידה שהיה עדיף להתחיל את הציטוט מחצי משפט קודם (על רעידת האדמה) ולא לקפוץ ישר לאמצע. ציטוט שמתחיל עם ההקשר טוב יותר.

1.

באנסיין – לא לפספס משפטים רלוונטיים

– בגלל שהטקסט ארוך, תלמידים שוכחים לצטט משפטים חשובים. פתרון: לסמן עם מרקר (או עט) את כל המשפטים הרלוונטיים לפני שמתחילים לכתוב.

2.

לא לחזור על מילים מהציטוט בקישור

– המורה העיר לתלמידה שחזרה על מילים מהציטוט בקישור שלה. הקישור צריך להיות במילים שלך, לא חזרה על הביסוס.

3.

באנסיין – לא להתחיל לעבוד לבד

– המורה הדגיש שמי שמגיע לשיעור לא יתחיל לבד, כי חשוב לעבוד על זה ביחד ולהבין את השיטה לפני.

דוגמאות ספציפיות שהמורה אמר לזכור:

1.

דוגמת פיטורי גלנט

– דוגמה לפגיעה באחריות משותפת: גלנט פוטר כי יצא בפומבי נגד הרפורמה בניגוד לעמדת הממשלה.

2.

דוגמת משפט אייכמן

– דוגמה לזכות להליך הוגן: גם פושע נאצי קיבל ייצוג משפטי מעורר דין. הפעם היחידה בהיסטוריית ישראל שהוצא אדם להורג.

3.

דוגמת זדורוב

– דוגמה למשפט חוזר: ראיות חדשות (כמו טביעות אצבעות על כלי הרצח) מצדיקות פתיחת המשפט מחדש.

4.

סדר תשובות באנסיין

– שאלה 1 בתחילת הקטע, שאלה 2 באמצע, שאלה 3 בסוף. אבל ייתכנו חפיפות – משפטים רלוונטיים לשאלה מאוחרת עשויים להופיע גם בחלק מוקדם.

5.

איך להבחין בין אחריות משותפת למיניסטריאלית בקטע:

אם מוזכר שר ספציפי + בעיה בתחום שלו = מיניסטריאלית

אם מוזכרת החלטת ממשלה ברוב + שר שיוצא נגדה = משותפת

6.

משרד החינוך מקל בשנים האחרונות

– המורה ציין שלפעמים כותבים בסוגריים את שתי האפשרויות (כגון "משותפת / מיניסטריאלית"), מה שמקל מאוד על הזהויה.